

**TA'LIM MUASSASALARIDA O'SMIRLAR BILAN ISHLASHNING
PSIXOLOGIK MASALALARI**

Abdiraimova Shaxnoza Sotiboldiyevna

Toshkent viloyati Olmaliq shahar 7-maktab amaliyotchi psixologi

Annotatsiya: O'smirlik yoshida deviatsiya namoyon bo'lishining tinimisiz oshib borishi ijtimoiy pedagog oldida bu o'smirlar bilan texnologiyalarini izlash va ularga tadbqiq etish vazifasini qo'yadi. Ilmiy nazariy va amaliyotda ikki asosiy texnologiya-profilaktika va reabilitatsiya keng tarqalgan.

Kalit so'zlar: xulq-atvor, og'ish, profilaktika, axloq me'yorlar, o'g'rilik, ichkilikbozlik, giyohvandlik, ruhiy rivojlanish, psixik jarayonlar, muloqot

KIRISH

O'smirlar deviant xulq-atvorining profilaktikasi. O'smirlik yoshida deviatsiya namoyon bo'lishining tinimisiz oshib borishi ijtimoiy pedagog oldida bu o'smirlar bilan texnologiyalarini izlash va ularga tadbqiq etish vazifasini qo'yadi. Ilmiy nazariy va amaliyotda ikki asosiy texnologiya-profilaktika va reabilitatsiya keng tarqalgan. Profilaktika-o'smirlar xulq-atvorida ijtimoiy normalardan og'ishning turli shakllarini keltirib chiqaruvchi asosiy sabab va sharoitlarni bartaraf etishga qaratilga ijtimoiy, tibbiy, tashkiliy, tarbiyaviy va davlat tadbirlarining majmuasidir. U asosan bolani o'rab turuvchi muhitga bog'liq bo'ladi.

Profilaktika chora-tadbirlarini amalga oshirayotganda ijtimoiy pedagog quyidagi qoidalariga suyanadi:

1. Ijtimoiy madaniy normani o'zlashtirish shaxs ijtimoiylashuvi jarayonida amalga oshadi. Qadriyatlar, g'oyalar va boshqa ramziy tizimlar majmuasini o'zlashtirmay inson jamiyatning to'la qonli a'zosi sifatida faoliyat yurita olmaydi.

2. Ijtimoiy madaniy normaning muxolifi bolalarning ijtimoiy madaniy va pedagogik qarovsizligi bo'lib, u nafaqat bola rivojining g'ayrinormal alomati balki

uning zimmasiga anomal ijtimoiy holatlarni yuklatishning natijasi sifatida qaraladi.

3. Bolalar qarovsizligining profilaktikasi nafaqat mavhum ijtimoiy madaniy normadan balki muayyan sharoitda yashashga majbur bo'lgan boladan kelib chiqishi lozim.

4. Bola rehabilitatsiyasi faoliyat sub'ekti, ijtimoiy sub'ekt va shaxs darajasida amalga oshirilishi kerak. Deviant xulq-atvorga ega bolalarning ijtimoiy-pedagogik rehabilitatsiyasi. Ijtimoiy pedagogning dezadaptatsiya bo'lgan o'smirlar bilan ishlashining boshqa bir texnologiyasi ularning rehabilitatsiyasi hisoblanadi. Rehabilitatsiya keng turdagi vazifalar, elementar ko'nikmalardan tortib insonning jamiyatda to'liq integratsiyalashuvigacha bo'lgan masalalarni hal qilishga qaratilgan chora-tadbirlar tizimi sifatida qaralishi mumkin.

Voyaga yetmaganlarning xulq-atvori profilaktikasi ishida ommaviy axborot vositalari orqali tashviqiy-ma'rifiy ishlarni olib borish muhimdir. Jamoatchilik fikri so'rovi ma'lumotlari bo'yicha televideniye o'smirlar va yoshlar uchun axborot olishning afzalrok manbai hisoblanadi. Shu munosabat bilan ijtimoiy reklamaning roli o'sadi. Ijtimoiy reklama o'z takliflari bilan mehnatni rag'batlantiradigan, ijobiy maqsadlarga erishish uchun inson faoliyati motivatsiyasini kuchaytiradi. Reklama ijtimoiy qadriyatlarni yoyadi va targ'ib qiladi. U mamlakatlar va xalqlarning yashash tarzini, andozalarini shakllantirishga ko'maklashadi. Reklamaning ijtimoiy funksiyasi turmush tarzi targ'ib qilinishini ham nazarda tutadi, buyuk davlatni qurish uchun barkamol inson tarbiyalanmog'i zarur. Shu sababli yoshlarni huquqiy davlat tizimi va mohiyatini chuqurroq anglashi, qonun asoslarini bilishi, qonun hurmat qilishi, ularga so'zsiz bo'ysunishi madaniyatiga ega bo'lishi ruhida tarbiyalash bugungi kunning asosiy vazifasidir. Hozirgi vaqtda deviant xulq-atvorning sababi shundaki, o'smirlar ijtimoiy tabaqalanishni boshdan kechirmoqdalar, mo'l-ko'llikda yashay olmaydilar va yaxshi ta'lim oladilar.

Shu asosda psixologik siljish yuz bermoqda, bu tanqidlar, janjallar, asabiy buzilishlar, huquqbuzarlik va uydan qochish bilan yakunlanadi. Agar o'smir ko'cha muhitiga, mushtlashuvchilarga, rokerlarga yoki haddan tashqari sevuvchilarga tushib qolsa, unda u salbiy manfaatlar va kattalarning xatti-harakatlariga bo'lgan

istakni shakllantiradi. Bu erta jinsiy tajriba, giyohvand moddalar va spirtli ichimliklarni iste'mol qilishni talab qiladi. Bunday hodisalarning asosiy sababi ota-onalarning beparvosi, bolaga etarlicha e'tibor bermaslik, beparvolik. Shuning uchun, deviant xatti-harakatlarning dastlabki belgilarida o'qituvchilar ota-onalari bilan o'zaro munosabatda bo'lib, oilaviy muhitni aniqlab olishlari kerak.

Yosh avlod o'rtasida deviant xulq-atvorning rivojlanishi va jamiyatdagi jinoyatchilik hodisalarining o'sishi o'rtasida to'g'ridan-to'g'ri bog'liqlik mavjud. Noqonuniy xatti-harakatlar qilish istagi bolalar va o'spirinlarning deviant xatti-harakatlari rivojlanishi bilan ortib bormoqda. Shuning uchun profilaktika ishlari barcha ta'lim muassasalarida hamma joyda joriy etilishi kerak. Ularning maqsadi o'spirinlarni har bir harakat javobgar bo'lishi kerakligini o'rgatishdir. Zamonaviy dunyoda deviant xatti-harakatlar muammosi ayniqsa keskin. Iqtisodiy tengsizlik, ommaviy globallashuv, axborotdan erkin foydalanish, demokratiyaning rivojlanishi, shuningdek, ijtimoiy hodisalar ko'pincha o'smirlar muhitida salbiy reaksiyalarni keltirib chiqaradi. Yoshlar adolatsizlikka qarshi isyon ko'taradilar, axloqiy me'yorlarni o'rnatdilar yoki o'rnatdilar. Ko'pincha bu norozilik nafaqat yosh "inqilobiy" ga, balki butun jamiyatga zarar keltiradigan o'ta xavfli shakllarga aylanadi. Deviant xatti-harakatlarning oldini olish va uning sabablarini bartaraf etish uchun siz odamga tushunadigan va umumiy manfaatlarga ega bo'lgan guruhni topishda yordam berishingiz kerak. Variant sifatida musiqa, sport maktabiga yoki sport turistik klubiga yuboring. Bularning barchasi shaxsning ishtiyoqi va qiziqishlariga bog'liq. Deviantlik xatti-harakati yoshlarni tarbiyalashda hisobga olinishi kerak bo'lgan ijtimoiy, biologik va psixologik omillarga bog'liq.

Bolalar bilan profilaktik ishlarning turli shakllari mavjud:

1. Professional psixologlar ishtirokidagi o'yinlar va treninglar, unda kattalarning vazifasi bolaning o'z shaxsiga to'g'ri munosabatini shakllantirishdir.
2. Deviant xulq-atvor mavzusida darslar va ma'ruzalar, o'spirinlarga nima uchun Konstitutsiya buzilishi mumkin emasligi va u nimaga tahdid solishini tushuntirish.

3. Deviant xatti-harakatlarning oldini olish uchun bir nechta sinflar seriyasini o'z ichiga olgan dasturlar.

XULOSA

Deviant hulq-atvorning eng yaxshi profilaktikasi - bu tarbiyaning vositalari, shakllari va usullarini aniq belgilab olgan holda voyaga yetmaganlar ongiga maqsadga qaratilgan tashkiliy ta'sir ko'rsatishdir. Huquqiy tarbiyani oldini olish imkoniyatlari tiyishning boshqa vositalariga qaraganda ancha samaraliroqdir. Chunki huquqiy profilaktika choralari odatda, birmuncha kechikadi va qilmish sodir etilgandan keyin amal qila boshlaydi. Oldini olish bilan bog'liq huquqiy choralar ishlashi uchun u bolaning ongiga qo'yilishi, uning e'tiqodi, tajribasining bir qismiga aylanishi kerak. Buni aniq maqsadga qaratilgan tarbiyaviy ta'sir ko'rsatish yo'li bilan erishish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

Po'latov, Sh.N., Rabindranat Tagorning Hindiston ilm-ma'rifatga qo'shgan xissasi.// "SCIENCE AND EDUCATION" Scientific journal Volume 1, Special issue 2020 136-144 P.

1. Po'latov, Sh.N., Hindistonda pedagogik ta'limning rivojlanish bosqichlari. // "SCIENCE AND EDUCATION" Scientific journal Volume 1, Special issue 2020 21-27 P.

2. Jurayev SH.S., Abu Ali ibn Sinoning falsafiy qarashlarida baxt-saodat masalasi // Academic Research in Educational Sciences, 2 (Special Issue 1), 395-401 P.

3. Saidov S.A., Ibn al-Muqaffaning islom tarjima san'atiga qo'shgan hissasi. // "Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences" Scientific journal Volume 1, 2021. 332-336 P.